

Lasten pahoinpitely, sosiaalityö ja juridiikka

Lastensuojelun sosiaalityön tehtävänä on sekä tukea vanhempia että suojata lasta.

Kirjoituksessaan ”Sosiaalityö ja juridiikan politiikka” tutkija **Timo Harrikari** tarkastelee Sosiaaliturvassa 3/03 (s. 18-19) lasten pahoinpitelyä erilaisten viranomaistulkintojen valossa. Hänen lähtökohtanaan on poliisien ja juristien sosiaalityöntekijöiden menettelytapoihin kohdistama kritiikki lasten pahoinpitelytapauksissa.

Olen Harrikarin kanssa samaa mieltä siitä, että sosiaalityöhön ja -työntekijöihin kohdistunut kritiikki lähtee ainakin osin kritisoijien omalle professionille tyyppillisestä ajattelutavasta eikä siinä ymmärretä sosiaalityön ammatillista ja eettistä perustaa. Tästä kertoo esimerkiksi se, että jotkut juristit kritisoivat sosiaalityöntekijöitä liian kevein perustein tehdyistä huostaanotoista, ja toisaalta syytteitä tulee ammattitaidottomasta lepsuudesta lasten pahoinpitelytapauksissa.

Sosiaalityössä, erityisesti lastensuojelutyössä, vuorovaikutus muiden alojen ammattilaisten kanssa on jatkuvaa, ja se muodostaa tärkeän osan koko työn sisällöstä. Tämän vuoksi lastensuojelutyössä on tunnettava myös muiden ammattilaisten toimintatapoja ja ajattelua. Lastensuojelutyö onkin monella tapaa vaativaa työtä. Tämä pitäisi näkyä pätevyysvaatimuksissa ja tietysti palkassa.

Lapsen etu ja oikeus

Timo Harrikari toteaa, että lapsen pahoinpitelyä koskenut keskustelu on ollut kiinni lapsen edun käsitteessä, ja ilmiötä on pidetty siksi juridis-normatiivisena kysymyksenä. Hän arvioi myös rikosoikeudellisesta näkökulmasta lähtevää toimintapolitiikan riskilogiikkaa ja päätyy lopuksi klassiseen teemaan huono-osaisiin kohdistuvasta kurinpalautuksesta. Lasten pahoinpitelyn näkökulmasta sallittakoon myös ”vähemmän teoreettinen” näkökulma.

Tutkijanäkökulmaa väheksymättä konkreettisempi tai ainakin käytäntöjä lähemmäksi tuleva tapa tarkastella syntynyttä sosiaalityö-juridiikka -vastakkainasettelua on lähteä liikkeelle lapsen oikeuksista. Harrikarin mainitsema ”lapsen etu” ei ole puhtaasti juridinen käsite, vaikka se lapsilainsäädännössä monin kohdin esiintyykin. ”Lapsen etu” on myös *lain tulkitinta*.

Näiltä osin kritiikki palaa lähettäjälleen, sillä lapsen edun määrittelevät useimmiten ammatillaiset. Sosiaalityöntekijöiden lisäksi nämä ovat usein psykiatreja ja psykologeja, joihin esimerkiksi huostaanottotilanteissa tukeudutaan. Kuten ruotsalainen oikeustieteen professori **Anna Hollander** on kirjittäen todennut, lapsen etu on ”psykologinen” käsite.

Toisin kuin lapsen etu, *lapsen oikeus* on yksinomaan juridinen normi. Yleissopimuksessa lapsen oikeuksista (19 artikla) määritellään selkeästi se, mihin sopimusvaltioiden tulee ryhtyä lasten suojelemiseksi ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta, pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä, välinpitämättömyydeltä, huonolta kohtelulta sekä seksuaaliselta hyväksikäytöltä.

Lapsen oikeus, joka käsitteenä esiintyy meillä Lastensuojelulain 1 §:ssä, viittaa ensiksikin yhteiskunnan velvollisuuteen tukea lasten kasvuoloja yleisesti, toiseksi vanhempien kasvatustehtävän tukemiseen sekä kolmanneksi lapsen yksilöllisiin oikeuksiin (LSL 2 §). Lapsella on oikeus vanhempiinsa, mutta myös *erityiseen suojeluun*, joka on viime kädessä *yhteiskunnan vastuulla*.

Vanhemmille tukea, lapsille suoja

Vanhempien ja perheen psykososiaalinen tukeminen on lastensuojelun normiperustankin mukaan ensisijaista sosiaalityön toiminta-aluetta. Se on ikään kuin sosiaalityön ”ominta” aluetta.

Ei pidä silti unohtaa lapsen suojaamistehtävää kun ensisijainen toimintatapa on osoittautunut riittämättömäksi. Sosiaalityön repertuaarissa on ol-

tava myös välineet riskin-, turvallisuus- tai äärimmillään vaarallisuusarviointiin. Esimerkiksi perheen sisäistä väkivaltaa, johon lasten pahoinpitelykin liittyy, ei suomalainen auttamisjärjestelmä ota vielä riittävän vakavasti. Auttamiskulttuuri on tosin muuttumassa.

Suomalaisessa humanisissa perhe- ja ratkaisukeskeisessä lastensuojelukulttuurissa ei ole ehkä ollut tapana ajatella ”riskianalyttisesti”. Edelleenkin ei pidä hylätä pääosin toimivaa ideologiaa, mutta kun vaimonsa jättämä väkivaltainen perheenisä uhkaa tehdä ”laajennetun itsemurhan” tai masentunut äiti ilmoittaa heittävänsä lapset alas parvekkeelta, tähän on reagoitava muutenkin kuin olemalla huolissaan. Siihen velvoittaa paitsi juridinen, myös moraalinen normi. Moraalisesti järkevä toiminta saattaa edellyttää esimerkiksi poikkeamista tavanomaisesta salassapitovelvollisuudesta.

Fyysisestä pahoinpitelystä puuttuessa unohtuu helposti, että henkinen väkivalta ja laiminlyöminen lienevät tätä vakavampia ongelmia suomalaisissa lapsiperheissä. Ne on myös kirjattu yleissopimukseen lapsen oikeuksista.

Näihin ongelmiin puuttumisen ja perheen tukeminen saatavat myös vaatia totutusta poikkeavia työtapoja, vaikkei

poliiseja ja juristeja tarvittaisikaan. Kyse ei ole myöskään alempien sosiaaliryhmien erityisproblematiikasta ja huonosuaisuuden kontrollista, vaan paljon yleisemmästä ilmiöstä. Meillä on monia toimivia työmuotoja perheneuvoloissa, perheasiainneuvottelukeskuksissa sekä järjestöjen piirissä, ja olemme tässä suhteessa esimerkkeinä naapurimaillemmekin.

Sosiaalityö osaa asiansa

Suomalainen lastensuojelutyö on mediassa välittyntä kuvaansa merkittävästi laadukkaampaa. Esimerkiksi jatkuvasti puhuttavat huostaanottopäätökset tehdään juridisesti kestävin perustein, sillä alistuspäätökset muuttuvat harvoin hallinto-oikeuksissa. Asiakkaiden oikeusturvaa ovat lisänneet suulliset käsittelyt, joissa kuuluaan todistajia ja asiakkaita, myös lasta, henkilökohtaisesti, vaikka ne itse tilanteina voivat olla kaikille osapuolille henkisesti raskaita.

Lastensuojelu- ja muissa kysymyksissä sosiaalityöllä on oma kompetenssialueensa, jota muut professiot eivät nähdäkseni uhkaa. Puhutaan paljon lastensuojelun juridisoitumisesta, mutta toisinaan vaikuttaa siltä, että kyse on enemmän ”juristisoitumisesta”, joka on yhteydessä asiakkaiden tietoisuuden ja oikeusturvan lisääntymiseen.

Niin tai näin, lakia ja juristeja ei ole mitään syytä pelätä. Valitettavasti juridisen neuvonnan saannissa kuntien sosiaalityöntekijät ovat eriarvoisessa asemassa. Tämän vuoksi Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus on järjestänyt alueen kunnille mahdollisuuden oikeudelliseen neuvontaan Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan järjestämänä kohtuuhintaisena palveluna.

Kirjoittaja on sosiaalityön ma. professori Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksella ja hallinto-oikeuden asiantuntijajäsen.

